

3

ДААТГАЛЫН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН СИСТЕМИЙН ЭРСДЭЛИЙГ ҮНЭЛЭХ НЬ

Гүйцэтгэсэн: С.Будбаяр⁵

⁵ СЗХ–ны Зах зээлийн судалгаа, хөгжлийн газрын ахлах мэргэжилтэн

ХУРААНГУЙ

Санхүүгийн хямрал нь хяналтын тогтолцооны алдааг ил болгож, цаашид санхүүгийн салбарыг зохицуулах шаардлагатайг харуулсан. Системийн хувьд ач холбогдол бүхий байгууллагуудын хяналт, зохицуулалтын аргачлалыг өөрчлөх шаардлага үүсээд байна.

Энэхүү судалгаагаар Монгол Улсын даатгалын зах зээлийн системийн хэмжээнд үзүүлэх эрсдэлийн нөлөөг эрт илрүүлэх дохиоллын системийн аргачлалаар тооцон үнэлэхийг зорьсон.

Судалгаанд 2017 оны 4 дүгээр улирлаас 2022 оны 4 дүгээр улирал хүртэлх 21 улирлын хугацаанд цуваа тоон мэдээллийг 7 бүлгийн 41 үзүүлэлтээр тооцооллоо. Үүний тулд үзүүлэлт тус бүрийн дундаж болон стандарт хазайлтыг тооцож, түүнээс давсан нөхцөлд системийн эрсдэл, хямрал тохиолдоно гэсэн таамаглал дэвшүүлсэн.

Системийн эрсдэл тохиолдох эсэх магадлалыг 2017 онд тохиолдсон санхүүгийн мөчлөгийн ёроол цэгийг жишиг болгосон ба хямрал тохиолдсон үеийн дараагийн улиралд буюу 2018 оны 1 дүгээр улиралд ихэнх үзүүлэлт нь шар, улаан болсон нь хямралын нөлөөлөл бий болсныг илтгэж байна. Мөн дэлхий нийтээр эдийн засаг тогтворгүй болсон Ковид-19 цар тахлын дэгдэлтийн үе /2020 оны 1 дүгээр улирал/ болон дараагийн улирлуудад ихэнх үзүүлэлтэд хямралын нөлөөлөл ажиглагдсан болно.

Түлхүүр үг: даатгалын зах зээл, системийн эрсдэл, эрт илрүүлэх дохиоллын систем

JEL ангилал: G18, G22, D81

АГУУЛГА

I.	УДИРТГАЛ	78
II.	ДААТГАЛЫН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН СИСТЕМИЙН ЭРСДЭЛ	79
III.	СУДЛАГДСАН БАЙДАЛ	85
IV.	СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ	86
V.	ЗАХ ЗЭЭЛИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ	89
VI.	ЭМПИРИК СУДАЛГАА	91
	ДҮГНЭЛТ	95
	ЭХ СУРВАЛЖ	96
	ХАВСРАЛТ	97
	ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ	
	Хүснэгт 1. Системийн эрсдэл үүсэх шалтгаан	80
	Хүснэгт 2. Системийн эрсдэлийн хэмжигдэхүүн	83
	Хүснэгт 3. Даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийг үнэлэх үзүүлэлтүүд	87
	ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ	
	Зураг 1. Системийн нөлөө бүхий даатгалын компаниуд /2015 оны байдлаар/	79
	Зураг 2. Системийн эрсдэлийг арилгах алхам	80

Зураг 3.	Дэлхийн банкны салбар болон даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийн оноожуулалт	81
Зураг 4.	Системийн эрсдэлийн 4 шалгуур	82
Зураг 5.	Даатгалын эдийн засгийн судалгааны олон улсын холбооноос гаргасан 5 зөвлөмж	82
Зураг 6.	Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн тодорхойлсон хоёрдогч шалгуур	84
Зураг 7.	Даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийн судлагдсан байдал	86
Зураг 8.	Системийн эрсдэлийн зураглалын хэмжигдэхүүн	88
Зураг 9.	Жишээ: нийт орлогод эзлэх цэвэр орлогын хэмжээ	89
Зураг 10.	Даатгалын зах зээлийн нийт хөрөнгө /тэрбум төгрөг/	89
Зураг 11.	Даатгалын зах зээлийн хураамжийн орлого /тэрбум төгрөг/	90
Зураг 12.	Даатгалын зах зээлийн нөхөн төлбөр /тэрбум төгрөг/	90
Зураг 13.	Даатгалын зах зээлийн нөөц сангийн хэмжээ /тэрбум төгрөг/	90
Зураг 14.	Хямралтай болон хямралын дараах улирлын үзүүлэлтийн төлөв байдал	91 92
Зураг 15.	Монгол Улсын даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийн оноолт /улирлаар/	93 94
Зураг 16.	Даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийн зураглал	

I. УДИРТГАЛ

Даатгалын компаниуд нь санхүүгийн болон эдийн засгийн эрсдэлээс хамгаалах үйлчилгээ үзүүлэгчийн хувьд эдийн засагт чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Сүүлийн жилүүдэд даатгалын компаниудын системийн эрсдэлд үзүүлэх нөлөө нэмэгдсэн.

Олон улсын валютын сангийн тайланд дурдсанаар энэхүү өсөлт нь үндсэн 2 шалтгаанаас үүдэлтэй байна. Нэгдүгээрт, даатгагчдын зээлийн хүүгийн мэдрэмж нэмэгдсэн. Өөрөөр хэлбэл, нийт эрсдэлд өртөх магадлал нэмэгдсэн. Хоёрдугаарт, цахим даатгалын эрсдэл нэмэгдсэн. Дэлхийн санхүүгийн системийн холбоо хамааралтай уялдуулан дэвшилтэт технологид илүү их найдах, кибер аюул заналхийлэл нь системийн шинж чанартай болж байна гэсэн үг юм.

Санхүүгийн байгууллагууд хоорондын холбоо хамаарал, шинэ төрлийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнүүдийг зохицуулагүйн улмаас үл хөдлөх хөрөнгийн үнийн хөөсрөлт хагарснаас үүдэн дэлхий нийтийг хамарсан 2008–2009 оны санхүүгийн хямралын дараа системийн эрсдэлийг хязгаарлах зорилгоор зарим зохицуулагч байгууллагууд макро зохистой бодлого хэрэгжүүлэхийг дэмжсэн.

Ялангуяа даатгалын зах зээлд Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл /FSB/ нь дэлхийн системийн нөлөө бүхий даатгагчдын жагсаалтыг гаргасан бөгөөд эдгээр байгууллагуудад зориулсан тусгай бодлогын арга хэмжээг 2019 оноос хэрэгжүүлж байна. Макро–зохистой бодлогыг эхлүүлэх оролдлогыг үл харгалзан ихэнх даатгалын зохицуулалт нь микро–зохистой шинж чанартай хэвээр байна.

Энэхүү судалгааны ажлын нэгдүгээр бүлэгт даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийн талаар болон Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс гаргасан системийн эрсдэлийг үнэлэх хэмжигдэхүүнийг, хоёрдугаар бүлэгт эрт илрүүлэх дохиоллын системийн арга зүй болон даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийг тодорхойлох үзүүлэлтүүдийг тодорхойлсон бол гуравдугаар бүлэгт даатгалын зах зээлийн 2022 оны нөхцөл байдлыг тодорхойлсон. Дөрөвдүгээр бүлэгт дээрх аргачлалыг ашиглан даатгалын зах зээлийн 2017 оны 4 дүгээр улирлаас 2022 оны 4 дүгээр улирал хүртэлх 21 улирлын хугацаан цуваа тоон мэдээллийг 7 бүлгийн 40 үзүүлэлтээр тооцоолол хийж, санал дүгнэлт хэсгээр судалгаагаа дүгнэсэн болно.

II. ДААТГАЛЫН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН СИСТЕМИЙН ЭРСДЭЛ

Санхүүгийн хямралын үед банк болон даатгагчид өөр өөр үүрэг гүйцэтгэж байсан бөгөөд хямралын эх үүсвэр болсон банкнуудад илүү хүндээр нөлөөлсөн.

Санхүүгийн хямралаас хойш олон улсын бодлого боловсруулагчид системийн эрсдэлтэй тэмцэх зохицуулалтын тогтолцоог бий болгохоор ажиллаж байна. Тэд хамгийн анх банкны салбарыг судалж байсан бол дараагаар нь даатгалын зах зээлийг судалж эхэлсэн. Дэлхийн системийн ач холбогдол

бүхий даатгагчдыг тодорхойлох аргачлалыг боловсруулах, тэдгээрийн нөлөөг бууруулах бодлогын арга хэмжээ боловсруулахыг Даатгалын хянан шалгагчдын олон улсын холбооноос үүрэг болгосон байна.

Даатгалын хянан шалгагчдын олон улсын холбоо /IAIS/ нь 2015 оны байдлаарх системийн нөлөө бүхий даатгагчдыг зарласан ба 2018 оноос эхлэн тус холбоо болон үндэсний эрх баригчид зөвшилцөн энэхүү жагсаалтыг цаашид нийтлэхгүй байхаар шийдвэрлэсэн.

Зураг 1. Системийн нөлөө бүхий даатгалын компаниуд /2015 оны байдлаар/

Хямралын үед даатгагчид үйл ажиллагаа, бизнесийн хэмжээ, үнийг харьцангуй тогтвортой барьсан ч Америкийн олон улсын групп /AIG/ болон хэд хэдэн даатгагчдад ихээхэн хүндрэл бэрхшээл тулгарч, үйл ажиллагаа нь унасан.

Даатгуулагчид эрсдэлээ даатгуулж, хураамж төлдөг учраас даатгалын компаниудаас их санхүүжилт шаардагдахгүйгээр үйл ажиллагаа явагддаг. Даатгагч болон давхар даатгагч нь санхүүгийн системийн тогтвортой байдлын

эх үүсвэр болдог онцлог шинж чанартай. Даатгалын бодлого нь ерөнхийдөө урт хугацаатай бөгөөд даатгуулагчдад санхүүгийн системийн тогтворжуулагч болж ажиллах боломжийг олгодог.

Европын Даатгал, Мэргэжлийн Тэтгэврийн газар /EIOPA/-ын тодорхойлсон системийн эрсдэлийг арилгах алхам болон даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэл үүсэх шалтгаан нь дараах байдалтай байна.

Зураг 2. Системийн эрсдэлийг арилгах алхам

1. Хөрвөх чадварын эрсдэл, макро эдийн засгийн эрсдэл гэсэн 2 чиглэлд илүүтэй анхаардаг.
2. Шинэ бодлогын арга хэмжээ авах хэрэгцээ/шаардлагыг тодорхойлох
3. Системийн эрсдэлд шинжилгээ хийх – Бодлогын аль нэг арга хэмжээгээр хангалттай бууруулж чадаагүй эрсдэлийг тодорхойлох
4. Системийн бүх үлдэгдлийг арилгах

Хүснэгт 1. Системийн эрсдэл үүсэх шалтгаан

Системийн эрсдэл үүсэх шалтгаан	Зөвлөмж
Байгууллагад суурилсан – шууд үйл ажиллагаанд суурилсан	<ul style="list-style-type: none"> • Алдагдлыг нөхөх нөөц бололцоог хангалттай байлгах
Төлбөрийн чадвар муудаж, даатгалын эрсдэл тохиолдох	
Үйл ажиллагаанд суурилсан – шууд бус үйл ажиллагаанд суурилсан	<ul style="list-style-type: none"> • Тодорхой үйл ажиллагаа эсвэл бүтээгдэхүүнд хэт их анхаарал хандуулахгүй байх / тэнцвэртэй байдлыг хадгалах/
Тодорхой үйл ажиллагаа эсвэл бүтээгдэхүүнээс болж системийн эрсдэл үүсэх	
Зан төлөвт суурилсан – шууд бус үйл ажиллагаанд суурилсан	<ul style="list-style-type: none"> • Мөчлөгийн эрсдэлээс болгоомжлох • Эрсдэлтэй үйл ажиллагаа хийхээс өмнө судлах
<ul style="list-style-type: none"> • Даатгалын компани хэт их эрсдэл хүлээх • Өр төлбөрийн эрсдэл үүсэх 	

IAIS–н Дэлхийн хяналтын газар нь /GME/ нь дэлхийн даатгалын зах зээл дэх эрсдэл, чиг хандлагыг тодорхойлох, системийн эрсдэл үүсэх нөхцөл байдлыг үнэлдэг. Хяналт, зохицуулалтын байгууллагууд дэлхийн хэмжээнд өнөөгийн

даатгалын зах зээлийн эрсдэлд хяналт тавих, тандалт судалгааг төрөлжүүлэх, тус зах зээлийн системийн эрсдэлийг тодорхойлох мониторинг, шинжилгээг нэмэгдүүлэхийн тулд цаашид интервенц хийхээр төлөвлөж байна.

Зураг 3. Дэлхийн банкны салбар болон даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийн оноожуулалт

Даатгагчдын системийн эрсдэлийн нийт оноолт нь банкны салбараас хамаагүй бага хэвээр байна. Системийн эрсдэлийн үзүүлэлтүүдийн хамгийн их эрсдэлтэй нь хөрвөх чадваргүй активууд, санхүүгийн дотоод хөрөнгө, богино хугацаат өр төлбөр, дериватив болон санхүүгийн дотоод өр төлбөрийн үзүүлэлтүүд байна.

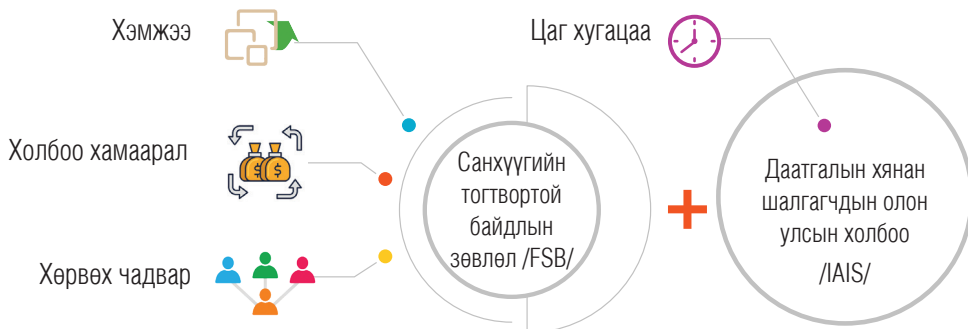
Ерөнхийдөө даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэл дунд түвшинд хэвээр байгаа боловч хөрвөх чадваргүй, үнэлэгдэхэд хэцүү хөрөнгө, биржээс гадуурх дериватив, богино хугацаат эх үүсвэр, санхүүгийн дотоод хөрөнгийн эрсдэл зэрэг нь нэмэгдэж байгаагаас хамааран цаашид тус зах зээлийн системийн эрсдэл өсөх хандлагатай байна.

2021 онд дэлхийн даатгагчдын төлбөрийн чадвар болон ашигт ажиллагааны үзүүлэлт сайжирч, санхүүгийн зах зээлд эзлэх байр суурь нэмэгдсэн. Харин 2022 онд геополитикийн зөрчилдөөн, инфляц, мөнгөний хатуу бодлого, эдийн засгийн тогтворгүй байдал зэрэг хүчин зүйлсээс хамааран хөрвөх чадварын эрсдэл нэмэгдсэн.

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл /FSB/ нь хэмжээ, холбоо хамаарал, хөрвөх чадвар гэсэн 3 шалгуураар системийн эрсдэлийг үнэлдэг байсан бол Даатгалын хянан шалгагчдын олон улсын холбоо /IAIS/ нь цаг хугацаа буюу алдагдлыг гуравдагч этгээдэд дамжуулах хурдыг дөрөв дэх шалгуур болгон нэмсэн.

Зураг 4. Системийн эрсдэлийн 4 шалгуур

Даатгагч, давхар даатгалын үндсэн үйл ажиллагаанд Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн гурван шалгуурыг ашигласнаар системчилсэн эрсдэлд орох магадлал бага гэж дүгнэдэг. Эдгээр үйл ажиллагаанд хөрөнгө оруулалтын менежмент (хөрөнгө оруулалтын бодлого, хувьцаа эзэмшигчдийн хөрөнгө), хариуцлагын эх үүсвэр (хамгаалалт, баталгаа өгөх), эрсдэл шилжүүлэх (давхар даатгал, үнэт цаасжуулах гэх мэт), хөрөнгийн менежмент орно. Европын Холбооны Solvency II даатгалын зохицуулалт нь даатгалын үйл ажиллагааг зохих ёсоор хангаж өгдөг. Харин эдгээр зохицуулалт

нь үндсэн бус үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй системийн болзошгүй эрсдэлийг зохих ёсоор бууруулж чадаж байна уу, эсхүл шинэ арга хэмжээ авах, солих шаардлагатай байна уу гэдгийг анхаарах шаардлагатай.

Даатгалын эдийн засгийн судалгааны олон улсын холбоо /IARIE/ дараах 5 арга хэмжээг авахыг зөвлөдөг. Эхний хоёр арга хэмжээ нь даатгалын салбарын зохицуулалт, бодит байдалд тулгардаг эрсдэлийг бууруулах, сүүлийн гурван арга хэмжээ нь санхүүгийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн.

Зураг 5. Даатгалын эдийн засгийн судалгааны олон улсын холбооноос гаргасан 5 зөвлөмж

Даатгагчийн үндсэн үүрэг болох даатгалын чиг үүрэг нь даатгуулагчдын эрсдэлийг хүлээн авах, эдгээр эрсдэлийг нэгтгэх, идэвхтэй удирдах, давхар даатгагчид хэсэгчлэн шилжүүлэх замаар хамгаалах үйлчилгээ юм.

Даатгал нь эрсдэлийн санхүүгийн үр дагаврыг нэгтгэх, шилжүүлэх механизмыг бий болгодог. Даатгуулагч шимтгэлийн хариуд гэрээ, үйл ажиллагааны зардал, хөрөнгийн зардлаас үүдэлтэй хүлээгдэж буй алдагдлыг даатгуулагчид санхүүгийн хувьд нөхөн төлөх үүрэг хүлээдэг.

Даатгагчид эрсдэл хүлээж байгаа тул эдгээр эрсдэлийг удирдах, ялангуяа даатгагчид шилжүүлэх зэрэгт онцгой анхаарал хандуулдаг. Даатгагчид даатгуулагчдад эрсдэлээ өөрсдөө удирдах, бууруулахад нь ихээхэн хөрөнгө оруулалт хийдэг. Даатгагчдын хүлээх эрсдэл нь олон янз байдаг бөгөөд даатгагчид эдийн засгийн бусад оролцогчдод учирч болзошгүй

зарим эрсдэлийг даатгуулах боломжтой гэж үзэж болох шинэ чиглэлүүдийг байнга хайж байдаг.

Банкны үйл ажиллагааны системийн эрсдэл, хөрөнгийн зах зээлийн системийн эрсдэл болон даатгалын зах зээлийн эрсдэл зэрэг нь харилцан адилгүй байдаг бөгөөд нөлөөлж буй хүчин зүйлс, үр дүн нь өөр өөр байдаг. Даатгалын эрсдэл нь өвөрмөц шинж чанартай бөгөөд ихэнх тохиолдолд эдийн засгийн мөчлөгөөс хамаардаггүй. Богино хугацаат, хөрвөх чадвартай хугацаат хадгаламжийг хүлээн авч, урт хугацаат зээл олгосноор банкнууд зээлийн үйл ажиллагаатай холбоотой зээлийн эрсдэл, богино хугацаат зээлээс үүссэн үл нийцэх байдлаас үүдэн хөрвөх чадварын эрсдэлийг хариуцдаг.

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл, Олон улсын валютын сангаас системийг дараах байдлаар тодорхойлсон байна:

Хүснэгт 2. Системийн эрсдэлийн хэмжигдэхүүн

Системийн эрсдэл	Системийн хамааралтай байгууллагуудыг тодорхойлох шалгуур
<ul style="list-style-type: none"> • Санхүүгийн системийн бүх хэсэг эсвэл хэсэгчилсэн үйл ажиллагааны алдагдлаас үүдэлтэй санхүүгийн үйлчилгээний урсгал тасалдах эрсдэл – бодит эдийн засагт ноцтой сөрөг үр дагавар авчрах боломжтой. • Энэхүү тодорхойлолтын үндэс: системийн эрсдэл нь гаднын сөрөг хүчин зүйлүүд эсхүл зах зээлийн алдагдалтай холбоотой бөгөөд санхүүгийн байгууллагын алдаа, доголдол нь санхүүгийн систем эсхүл бодит эдийн засгийг алдагдуулж болзошгүй. 	<ul style="list-style-type: none"> • Хэмжээ – Санхүүгийн системийн бие даасан бүрэлдэхүүн хэсгээс үзүүлж буй санхүүгийн үйлчилгээний эзлэхүүний хэмжээ • Холбоо хамаарал – Системийн бусад бүрэлдэхүүн хэсгүүдтэй холбоо тогтоох харилцаа • Хөрвөх чадвар – Алдаа гарсан тохиолдолд системийн бусад бүрэлдэхүүн хэсгүүд ижил үйлчилгээ үзүүлж чадах хэмжээ • Хугацаа – Даатгалын системийн эрсдэл нь ихэвчлэн гэнэтийн цочролын үр дагавар авчирдаггүй, гэхдээ илүү урт хугацаанд хэрэгжих хандлагатай байдаг.

Эх сурвалж: Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл, Даатгалын хянан шалгагчдын олон улсын холбоо

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл нь зарим байгууллагын эмзэг байдлыг нэмэгдүүлж

болзошгүй хоёрдогч шалгуурыг тодорхойлсон. Үүнд:

Зураг 6. Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн тодорхойлсон хоёрдогч шалгуур

Хэмжээ

Системийн эрсдэлийн хувьд тухайн байгууллагын хэмжээ, үйл ажиллагааны бүтэц, харилцан хамаарал гэх мэт хүчин зүйлс нь чухал нөлөөтэй байдаг.

Холбоо хамаарал

Холбоо хамаарал нь системийн эрсдэлийн чухал хэмжигдэхүүн юм. Санхүүгийн байгууллагуудын хоорондын харилцан үйлчлэл нь өмчлөлийн хэлбэр, төлбөрийн систем, эрсдэлийн үйл ажиллагаа, давхар даатгал зэргээс хамааран харилцан адилгүй хэлбэртэй байдаг.

Хөрвөх чадвар

Байгууллагын санхүүгийн үйлчилгээний хөрвөх чадварыг тодорхойлоход дараах 2 хүчин зүйлийг харгалзан үзэх шаардлагатай.

- Тухайн байгууллагын зах зээлд эзлэх байр суурь, байгууллага дампуурахад түүнийг орлох байгууллага богино хугацаанд бий болох боломжтой эсэх;
- Тухайн байгууллагын зах зээлд нэвтрүүлж буй үйлчилгээ нөлөө бүхий эсэх.

Хугацаа

Даатгалын нөхөн төлбөр нь банкны нэхэмжлэлтэй харьцуулахад харьцангуй хурдан хугацаанд шийдвэрлэгддэг. Тухайлбал, Дэлхийн худалдааны төвтэй холбоотой нэхэмжлэлийн 50 гаруй хувь нь 2 жил орчмын дараа шийдвэрлэгдсэн байдалтай байна.

Ихэвчлэн нэхэмжлэлийн агуулга, шүүхийн шийдвэр, нэхэмжлэгч зэргээс хамааран өөр өөр хугацаатай шийдвэрлэгддэг.

III. СУДЛАГДСАН БАЙДАЛ

Системийн эрсдэлийг тодорхойлох, хэмжихэд чиглэсэн олон арга зүй, эмпирик судалгаа байдаг ч даатгалын зах зээлд 100 хувь тохирсон аргачлал одоогоор байхгүй. Судлаачид даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийг дараах байдлаар тодорхойлсон:

Камминс ба Вайсс, Харрингтон, Тайлер, Хорниг, Грейс: Уламжлалт даатгалын үйл ажиллагаа нь системийн эрсдэл үүсгэдэггүй.

Ричардсон, Бобчеф: Уламжлалт даатгалын үйл ажиллагаа нь эрсдэлийг төрөлжүүлэх замаар хийгддэг тул системийн эрсдэл үүсгэдэггүй. Гэвч энэ нь уламжлалт бус үйл ажиллагаанд хамаардаггүй.

Ачария: Статистик мэдээлэл, системийн эрсдэлийн хэмжүүр дээр үндэслэн уламжлалт бизнесийн загвартай даатгагчид уламжлалт бус даатгалын үйл ажиллагаа эрхэлдэг компаниудаас ялгаатай нь системийн эрсдэл бага.

Бах ба Нгуен: Бусад үйл ажиллагаа тухайлбал, кибер даатгалын андеррайтеринг хийх зэрэг эсхүл уламжлалт даатгалд гэрээний нэмэлт заалтуудыг хавсаргасан тохиолдолд системийн эрсдэл үүсэх хандлагатай байдаг. Хэдийгээр уламжлалт даатгалын үйл ажиллагаа нь системийн хувьд эрсдэлтэй биш ч гэсэн даатгалын зах зээлийн эдийн засгийн зардлаас

шалтгаалан макро зохистой зохицуулалт хийх шаардлагатай.

Берри, Столзл: 2007–2009 оны хямралын үед даатгагчид мөнгө босгоход ямар ч бэрхшээлгүй байсан. Тиймээс даатгалын зах зээлд нэмэлт зохицуулалт шаардлагагүй.

Иймд энэхүү судалгааны ажлаар эрт илрүүлэх дохиоллын системийн аргачлалыг ашиглан Монгол Улсын даатгалын зах зээлийн системийн хэмжээнд үзүүлэх эрсдэлийн нөлөөг тооцон үнэлэхийг зорилоо.

Эрт илрүүлэх дохиоллын систем нь хугацааны цуваан үзүүлэлтийн дундаж болон стандарт хазайлтыг тооцоолон уг стандарт хазайлтын тодорхой түвшнээс тухайн улиралд давсан нөхцөлд системийн эрсдэл үүссэнийг таамагладаг аргачлал юм.

Одоогийн байдлаар даатгагчдын хяналтшалгалт, зохицуулалтын үйл явцыг хялбаршуулах системийн эрсдэлийн талаар судалгааны ажил ховор байна. Хөрөнгийн зах зээл, банкны салбарт эрт илрүүлэх дохиоллын системийн талаар нарийвчилсан ойлголт, эрсдэлийг үнэлэх, нийт эдийн засгийн тогтолцооны үйл явдлыг урьдчилан таамаглах талаар өргөн хүрээнд судалсан байдаг ч даатгалын зах зээлд чиглэсэн судалгаа төдийлөн хийгдээгүй байна.

Зураг 7. Даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийн судлагдсан байдал

Дэвис, Карим
(2008)

Банкны хямралыг урьдчилан тооцоолоход эрт илрүүлэх дохиоллын системийг практикт ашиглах шаардлагатай талаар онцолсон. Логит загвар ба банкны хямралын эрт илрүүлэх дохиоллын системийн аргачлалыг харьцуулан 105 орны 1979–2003 оны нэгдсэн мэдээллийн санг ашиглан үнэлгээ өгсөн. Эрт илрүүлэх дохиоллын систем нь улс орны онцлог шинж чанартай уялдсан хямралыг урьдчилан таамаглахад илүү давуу талтай гэж дүгнэсэн.

Алесси, Деткен
(2011)

Бодит болон санхүүгийн хувьсагчдын гүйцэтгэлийг үнэлэхэд хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн үнийн өсөлт/уналтын мөчлөгийг эрт үед нь тодорхойлсон байдаг. Хөрөнгийн үнийн өсөлтийг тодорхойлохын тулд үл хөдлөх хөрөнгө, арилжааны болон хувьцааны үнийн индексийг хослуулан ашигладаг. Санхүүгийн хувьсагчдыг үнийн өсөлт, дэлхийн хувийн зээлийн зөрүүг хамгийн сайн таамаглагч гэж үзсэн.

Ло Дука,
Пельтонен
(2013)

Системийн эрсдэлийг үнэлэх, үйл явдлыг урьдчилан таамаглах аргачлалыг боловсруулсан. Тэдний судалгааны шинэлэг зүйл нь аргачлалаас илүү системийн үйл явдлын тодорхойлолт байв. Системийн үйл явдлыг тухайн улсын санхүүгийн систем дэх үйл явдлын түвшинг хэмжих нийлмэл индекс ашиглан “Эдийн засгийн бодит үр дагаварт хүргэсэн санхүүгийн хямралын үе” гэж тодорхойлдог.

IV. СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ

Системийн эрсдэлийг үнэлэх, хямралыг урьдчилан мэдэхийн тулд тоон үзүүлэлтүүдийг тодорхойлон, хэлбэлзлийн нөлөөллөөс дүгнэх боломжтой. Системийн эрсдэлийг илрүүлэх боломжит тоон үзүүлэлтүүдийг олон улсын болон санхүүгийн зохицуулагч байгууллагууд судалсан байдаг.

Даатгалын зах зээлийн болзошгүй эрсдэлийг урьдчилан таамаглах зорилгоор эрт илрүүлэх дохиоллын системийн загварыг ашиглах

боломжтой. Иймд даатгалын зах зээлийн хямралын эрсдэлийн дохиоллыг судлахаар 2017 оны 4 дүгээр улирлаас 2022 оны 4 дүгээр улирал хүртэлх 21 улирлын хугацааны цуваан тоон мэдээллийг ашиглан 7 бүлгийн 40 үзүүлэлт үзүүлэлтэд тулгуурлан тооцоолол, шинжилгээ хийлээ.

Даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийг үнэлэх 7 бүлгийн 40 үзүүлэлт нь дараах байдалтай байна.

Хүснэгт 3. Даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийг үнэлэх үзүүлэлтүүд

ҮЗҮҮЛЭЛТ	
1. ХӨРӨНГИЙН БАЙДЛЫН ҮНЭЛГЭЭ	
1	Үндсэн хөрөнгийн нийт хөрөнгөнд эзлэх хувь
2	Хөрөнгийн элэгдэл
3	Нийт хөрөнгийн өсөлт
2. САНХҮҮГИЙН БАЙДЛЫН ҮНЭЛГЭЭ	
4	Өөрийн хөрөнгийн хувийн жин
5	Эргэлтийн харьцаа
6	Урт хугацаат өр төлбөрийн нийт эх үүсвэр эзлэх хувийн жин
7	Нөөц сангийн нийт эх үүсвэрт эзлэх хувийн жин
3. АШИГТ АЖИЛЛАГААНЫ ҮНЭЛГЭЭ	
8	Цэвэр ашгийн өөрчлөлт
9	Нийт ашгийн түвшин
10	Үйл ажиллагааны ашгийн түвшин
11	Өөрийн хөрөнгийн ашигт ажиллагаа
12	Даатгагчид үлдэх хураамжийн хувь
13	Даатгалын цэвэр ашгийн хувь
14	Нийт хөрөнгийн ашигт ажиллагаа
4. ДААТГАЛЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ШИНЖИЛГЭЭ	
15	Хохирлын харьцаа
16	Зардлын харьцаа
17	Хосолсон харьцаа
18	Үйл ажиллагааны харьцаа
19	Дүрмийн сан/хураамжийн нийт орлого
20	Дүрмийн сан/нөөц сан
21	Дүрмийн сан/нөхөн төлбөр
5. ӨСӨЛТИЙН ҮНЭЛГЭЭ	
22	Эргэлтийн хөрөнгийн эргэц
23	Авлагын эргэц
24	Өөрийн хөрөнгийн ашигт ажиллагаа
6. ЭРСДЭЛИЙН ХАРЬЦАА	
25	Нийт эрсдэлийн харьцаа
26	Цэвэр эрсдэлийн харьцаа
7. БУСАД	
27	Нэхэмжлэлийн харьцаа
28	Зардлын харьцаа
29	Хосолсон харьцаа
30	Өөрт үлдээх эрсдэлийн харьцаа
31	Авлагын харьцаа
32	Өр төлбөрт эзлэх эздийн өмчийн эзлэх хувь

Зураг 9. Жишээ: Нийт орлогод эзлэх цэвэр орлогын хэмжээ

Системийн эрсдэлийн оноолтыг ногоон бол 0, шар бол 1, улаан бол 1.5 оноогоор үнэлж нийт 40 үзүүлэлтийн онооны нийлбэрийг зурагласан.

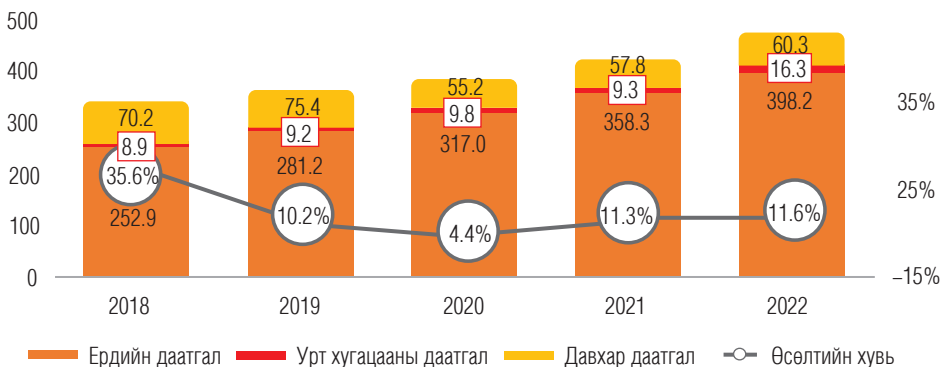
Харин эрсдэлт хүчин зүйлийн самбараар хугацааны цуваан дахь эрсдэлийн түвшнийг ногоон, шар, улаан өнгөөр илэрхийлсэн болно.

V. ЗАХ ЗЭЭЛИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Нийт хөрөнгө: 2022 онд даатгалын зах зээлийн нийт хөрөнгийн дүн 2022 оны 3 дугаар улирлаас 5.6 хувиар, 2021 оноос 11.6 хувиар өсөж 474.9 тэрбум төгрөгт хүрлээ. Урт хугацааны даатгалын компаниудын нийт хөрөнгө 75.3 хувиар өсөж 16.3 тэрбум төгрөг болж, нийт хөрөнгийн 3.4 хувийг эзлэв. Ердийн даатгалын компаниудын

нийт хөрөнгө өмнөх онтой харьцуулахад 11.1 хувиар өсөж 398.2 тэрбум төгрөг болсон нь салбарын нийт хөрөнгийн 83.9 хувийг, давхар даатгалын компанийн нийт хөрөнгийн хэмжээ 4.3 хувиар өсөж 60.3 тэрбум төгрөгт хүрч, нийт хөрөнгийн 12.7 хувийг тус тус эзэллээ.

Зураг 10. Даатгалын зах зээлийн нийт хөрөнгө /тэрбум төгрөг/

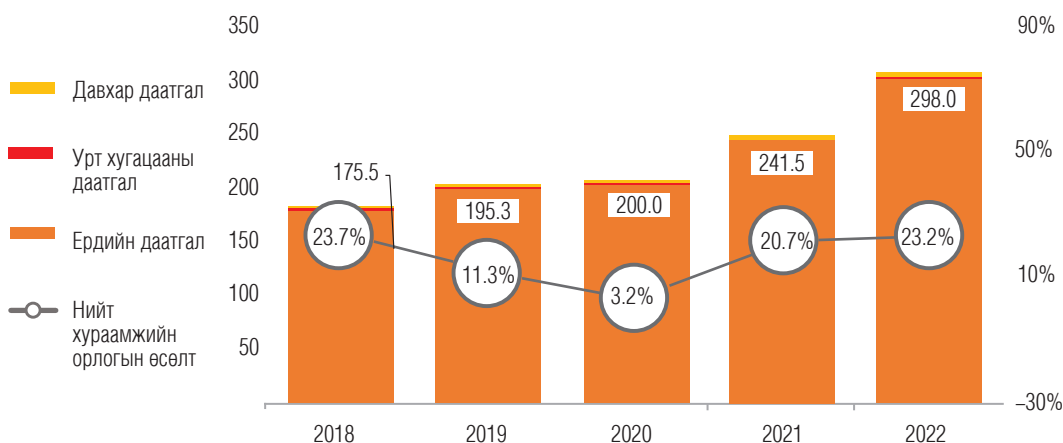

Хураамжийн орлого: Даатгалын компаниуд 2022 оны байдлаар нийт 304.8 тэрбум төгрөгийн даатгалын болон давхар даатгалын хураамжийн орлоготой ажиллав. Үүнээс ердийн даатгалын компаниуд 298.0 тэрбум төгрөг, урт хугацааны

даатгалын компаниуд 2.7 тэрбум төгрөг, давхар даатгалын компаниуд 4.1 тэрбум төгрөгийн хураамжийн орлогыг төвлөрүүлсэн. 2022 оны хураамжийн орлогыг өмнөх онтой харьцуулахад 23.2 хувийн өсөлтийг үзүүлсэн байна.

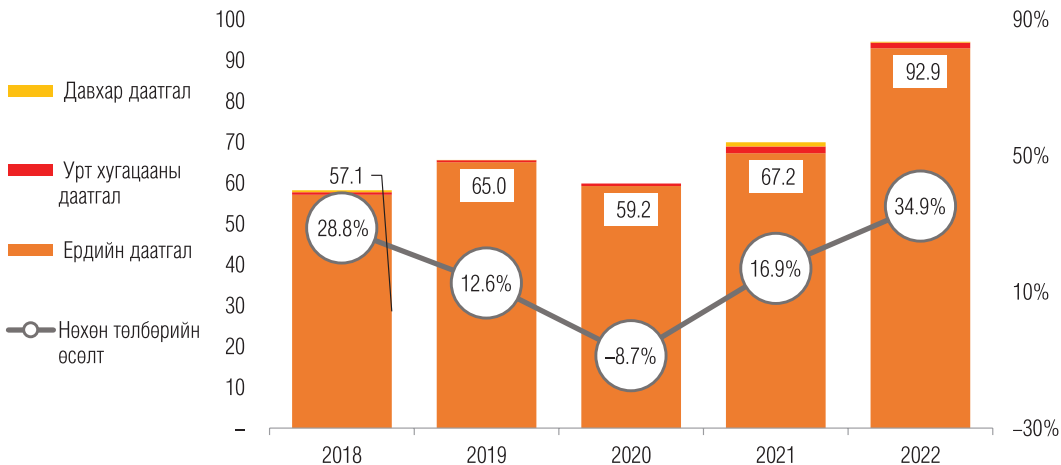
Зураг 11. Даатгалын зах зээлийн хураамжийн орлого /тэрбум төгрөг/

Нөхөн төлбөр: Даатгалын болон давхар даатгалын компаниудын нийт нөхөн төлбөрийн зардал 2022 онд 72.9 тэрбум төгрөгт хүрсэн. Үүний 98.4 хувийг ердийн даатгал, 1.4 хувийг урт хугацааны даатгал, 0.2 хувийг давхар

даатгалын компанийн нөхөн төлбөр тус тус эзэлж байна. Нөхөн төлбөрийн зардлыг өмнөх онтой харьцуулахад 34.9 хувиар өссөн үзүүлэлттэй.

Зураг 12. Даатгалын зах зээлийн нөхөн төлбөр /тэрбум төгрөг/

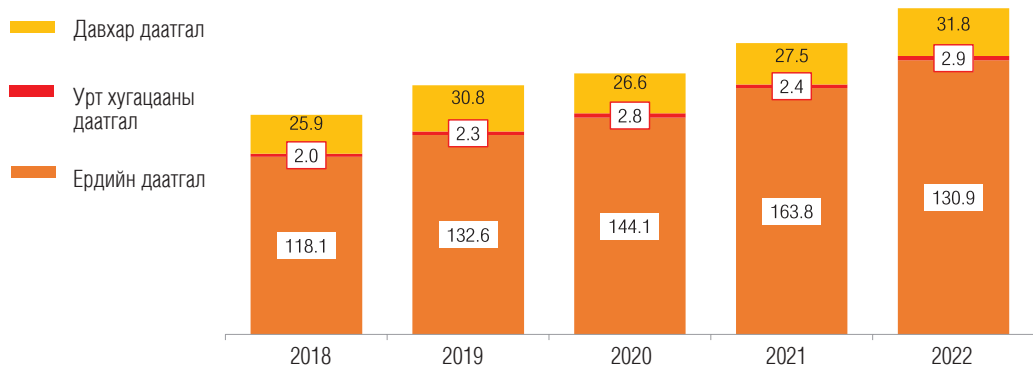

Нөөц сан: Даатгалын зах зээлийн нийт нөөц сангийн хэмжээ 2022 онд 216.9 тэрбум төгрөгт хүрсэн нь өнгөрсөн оноос 12.0 хувиар өссөн үзүүлэлт юм.

Тайлант онд ердийн даатгалын компаниудын нийт нөөц сан (орлогод тооцоогүй хураамжийн

нөөц болон нөөц сангийн нийлбэр дүн)-ийн хэмжээ 11.2 хувиар өсөж 182.2 тэрбум төгрөгт, урт хугацааны даатгалын компаниудын нөөц сан 20.8 хувиар өсөж 2.9 тэрбум төгрөг, давхар даатгалын компанийн нөөц сан 15.6 хувиар өсөж 31.8 тэрбум төгрөг болжээ.

Зураг 13. Даатгалын зах зээлийн нөөц сангийн хэмжээ /тэрбум төгрөг/

VI. ЭМПИРИК СУДАЛГАА

Даатгалын зах зээлд үүсэх системийн эрсдэлийг эрт илрүүлэх дохиоллын системийн аргачлалыг ашиглан 2017 оны 4 дүгээр улирлаас 2022 оны 4 дүгээр улирал хүртэлх 21 улирлын хугацаанууа тоон мэдээллийг 7 бүлгийн 40 үзүүлэлтэд шинжилгээ хийлээ. Үүний тулд үзүүлэлт тус бүрийн дундаж болон стандарт хазайлтыг тооцож, түүнээс давсан нөхцөлд системийн

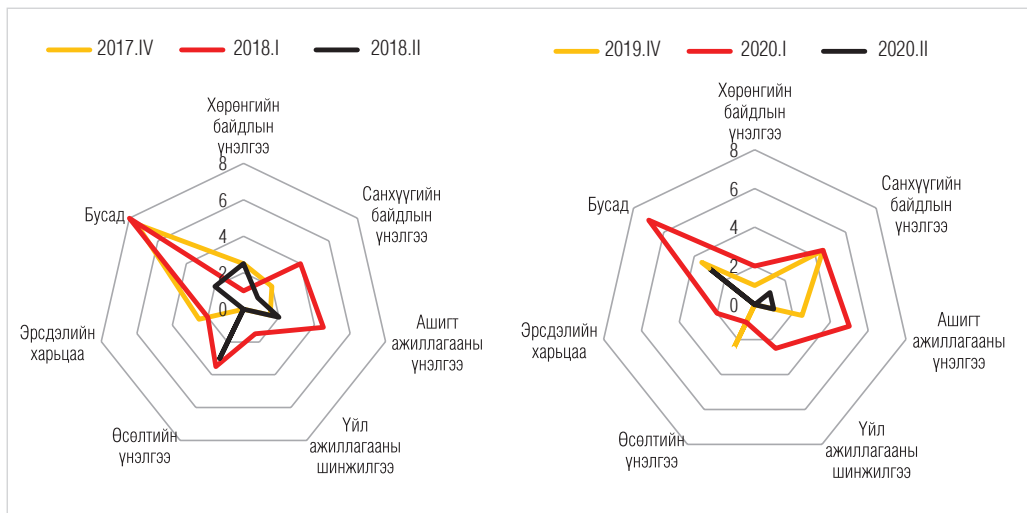
эрсдэл, хямрал тохиолдоно гэсэн таамаглал дэвшүүлсэн.

Монгол Улсын санхүүгийн мөчлөг

Санхүүгийн зах зээл дэх хямрал тохиолдох магадлалыг Монгол Улсад өмнө нь тохиолдож байсан 2017 оны мөчлөгийн уналт болон 2020–2021 оны Ковид–19 цар тахлыг жишиг болгон харлаа.

Зураг 14. Хямралтай болон хямралын дараах улирлын үзүүлэлтийн төлөв байдал

Дээрх 2 зурагт буюу 2018 оны 1 дүгээр улирал болон 2020 оны 1 дүгээр улирлын системийн эрсдэлийн зураглалыг харахад харгалзан улаан тэмдэглэгээтэй 7, 9 үзүүлэлт байсан ба энэ нь хямралын дохио илэрсэн болохыг илтгэнэ.

Хямралын өмнөх 1 улиралд улаан болон шар тэмдэглэгээ огцом нэмэгдсэн байгаа нь эрт илрүүлэх дохиоллын системийн аргыг ашигласнаар хямралыг 1 улирлын өмнө урьдчилан таамаглах боломжтойг харуулж байна.

2017 онд үүссэн хямралаас үүдэн 2018 оны 1 дүгээр улирлын санхүүгийн байдлын үнэлгээ, ашигт ажиллагааны үнэлгээ болон үйл ажиллагааны шинжилгээний бүлгийн үзүүлэлтүүд огцом өссөн үзүүлэлттэй гарсан. Энэ нь үзүүлэлтийг улаанаар тэмдэглэх хүчин зүйл болж, хямралын дохиог өгсөн байна.

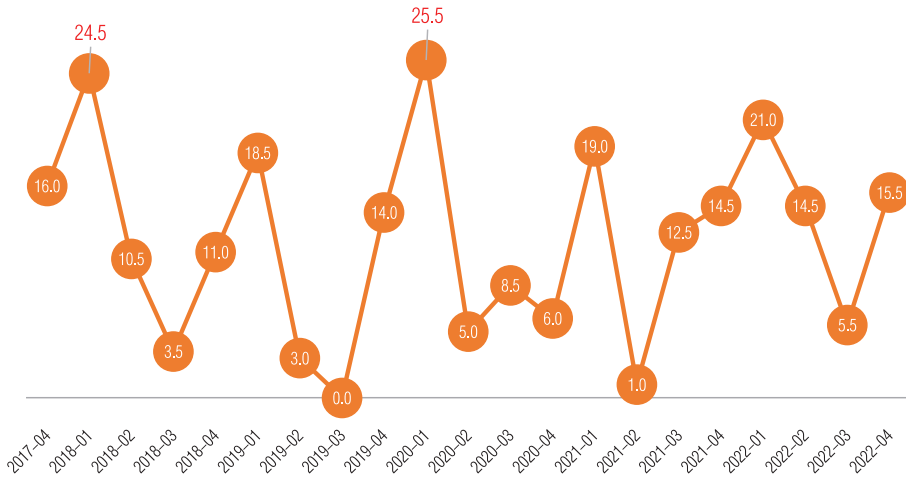
Дээрх зургаас харахад, хямралын үеэр үзүүлэлтүүд далайцтай өөрчлөлтүүдийг үзүүлдэг бол 1-2 улирлын дараагаас хэвийн байдалдаа шилжиж байгааг харж байна.

Хугацааны цуваагаар тооцсон эрт илрүүлэх дохиоллын системийн аргачлал

Системийн эрсдэлийн зураглалаас 2019 оны 4 дүгээр улирал болон 2020 оны 1, 2 дугаар улирлын үзүүлэлтийг харахад санхүүгийн байдлын үнэлгээний бүлгийн үзүүлэлтээс бусад бүх бүлгийн үзүүлэлтэд огцом өөрчлөлт гарсан байна. 2020 оны эхний хагас жилийн байдал нь Ковид-19-ийн цар тахлаас шууд хамааралтай байсан нь 2020 оны 1 дүгээр улирлын олон улаан, шар тэмдэглэгээтэй байна.

Хугацааны цуваагаар тооцсон эрт илрүүлэх дохиологч системийн арга нь системийн эрсдэлийг тооцоход Монгол Улсад санхүүгийн хямрал тохиолдсон 2016, 2020 онд сонгосон 40 үзүүлэлт хамгийн ихээр хямрал тохиосон гэж харуулсан. Учир нь 2017.IV-2018.II болон 2019.IV-2020.II улиралд 1. 5стандарт хазайлтаас /стандарт хазайлт*1.5/ их хэлбэлзэж хямрал тохиолдох өндөр магадлалтайг илэрхийлсэн нь дээрх хугацаанд тохиосон санхүүгийн хямралуудтай цаг хугацааны хувьд яг таарч байна.

Зураг 15. Монгол Улсын даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийн оноолт /улирлаар/

Дээрх зурагт даатгалын зах зээлийг эрт илрүүлэх дохиоллын системийн аргачлалаар үнэлэн, үнэлгээг оноожуулан харууллаа. Бүх үзүүлэлт эрсдэлтэй эсвэл эрсдэлгүй байх хамгийн их болон бага утга харгалзан 25.5 болон 0 байсан ба тус зах зээлийн тухайд санхүүгийн мөчлөгийн ёроол цэгт хамгийн ихдээ 25.5 оноотой байжээ. Үүнээс санхүүгийн хямрал тохиолдсон 2017.IV–2018.II болон 2019.IV–2020.II улиралд тус тус 24.5 ба 25.5 оноотой байна. Хямрал тохиолдсоны

дараагийн 1–2 улиралд Даатгалын зах зээл нь эргэн хэвийн байдалдаа орж буй зураглал ажиглагдсан. Харин хямрал тохиолдохын өмнөх улиралд тооцоолсон 40 үзүүлэлтийн 4–8 үзүүлэлт улаан тэмдэглэгээтэй гарч, хямралын дохиоллыг үзүүлсэн гэж харж байна.

Системийн эрсдэлийн оноолтыг үзүүлэлт тус бүрээр дэлгэрэнгүй тооцоолж, эрсдэлтэй, анхаарах шаардлагатай болон эрсдэлгүй бүсчлэлээр харууллаа.

Зураг 16. Даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийн зураглал

№	ҮЗҮҮЛЭЛТ	2017	2018				2019				2020				2021				2022			
		4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1. ХӨРӨНГИЙН БАЙДЛЫН ҮНЭЛГЭЭ																						
1	Үндсэн хөрөнгийн нийт хөрөнгө эзлэх хувь																					
2	Хөрөнгийн эзлэгч																					
3	Нийт хөрөнгийн өсөлт																					
2. САНХҮҮГИЙН БАЙДЛЫН ҮНЭЛГЭЭ																						
4	Өөрийн хөрөнгийн хувийн жин																					
5	Эргэлтийн харьцаа																					
6	УХӨТ-ийн нийт эх үүсвэр эзлэх хувийн жин																					
7	Нөөц сангийн нийт эх үүсвэрт эзлэх хувийн жин																					
3. АШИГТ АЖИЛЛАГААНЫ ҮНЭЛГЭЭ																						
8	Цэвэр ашгийн өөрчлөлт (сал төгрөгөөр)																					
9	Нийт ашгийн түвшин																					
10	Үйл ажиллагааны ашгийн түвшин																					
11	Өөрийн хөрөнгийн ашигт ажиллагаа																					
12	Даатгагчид үлдэх хураалжийн хувь																					
13	Даатгалын цэвэр ашгийн хувь																					
14	Нийт хөрөнгийн ашигт ажиллагаа																					
4. ДААТГАЛЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ШИНЖИЛГЭЭ																						
15	Хохирлын харьцаа																					
16	Зарлагын харьцаа																					
17	Хосолсон харьцаа																					
18	Үйл ажиллагааны харьцаа																					
19	Дурийн сан хураалжийн нийт орлого																					
20	Дурийн сан нөөц сан																					
21	Дурийн сан нөхөн төлбөр																					
5. ӨСӨЛТИЙН ҮНЭЛГЭЭ																						
22	Эргэлтийн хөрөнгийн эргэлт																					
23	Аллагын эргэлт																					
24	Өөрийн хөрөнгийн ашигт ажиллагаа																					
6. ЭРСДЭЛИЙН ХАРЬЦАА																						
25	Нийт эрсдэлийн харьцаа																					
26	Цэвэр эрсдэлийн харьцаа																					
7. БУСАД																						
27	Нэхэмжлэлийн харьцаа																					
28	Зарлагын харьцаа																					
29	Хосолсон харьцаа																					
30	Өөрт үлдэх эрсдэлийн харьцаа																					
31	Аллагын харьцаа																					
32	Өр төлбөрт эзлэх эзний өмчийн эзлэх хувь																					
33	Хөрвөх харьцаа																					
34	Аюулгүй байлалын харьцаа																					
35	Эзэмшигчийн өмчийн өгөөж																					
36	Эзэмшигчийн өмч, нийт хөрөнгийн харьцаа																					
37	Даатгалын нөхрөл																					
38	Даатгалын гуагийррагт																					
39	Нөөц сан, хураалжийн орлогын харьцаа																					
40	Нөөц сан, нөхөн төлбөрийн харьцаа																					

ХӨЛГӨН ДАТАГААР ТООЦСОН ЭРТ ИЛРҮҮЛЭХ ДОХИОЛЛЫН СИСТЕМИЙН АРГАЧЛАЛ

Даатгалын компаниудаас үүсэж байгаа системийн эрсдэлийг тэдгээрийн хугацааны цуваан үзүүлэлтээр үнэлсэн бол нэг даатгалын компани системийн эрсдэлд ямар хэмжээтэйгээр нөлөө үзүүлж болохыг 7 бүлгийн 40 үзүүлэлтээр эрт илрүүлэх дохиоллын

системийг ашиглан тооцлоо.

Ийнхүү тооцоход нэг даатгалын компани системийн хэмжээнд бага нөлөөтэй ба салбарын бүх компаниудын эрсдэл нийлж системийн эрсдэлд нөлөөлж буйг харууллаа.

ДҮГНЭЛТ

Эрт илрүүлэх дохиологч системийн Даатгалын компаниудын системийн эрсдэлийг таамаглах байдал нь Монгол Улсад санхүүгийн мөчлөгийн ёроол цэг тохиолдож байсан үетэй давхацсан тул уг аргачлалаар системийн эрсдэлийг үнэлэхэд тохиромжтой гэж үзлээ.

Даатгалын зах зээлийн болзошгүй эрсдэлийг урьдчилан таамаглах зорилгоор эрт илрүүлэх дохиоллын системийн аргачлалыг ашиглан 2017 оны 4 дүгээр улирлаас 2022 оны 4 дүгээр улирал хүртэлх 21 улирлын хугацааны цуваан тоон мэдээллийг ашиглан 7 бүлгийн 40 үзүүлэлт үзүүлэлтэд тулгуурлан тооцоолол, шинжилгээ хийлээ.

Санхүүгийн хямрал тохиолдсон 2017.IV–2018.II болон 2019.IV–2020.II улиралд тус тус 24.5 ба 25.5 оноотой гарсан ба хямрал тохиолдсоны дараагийн 1–2 улиралд зах зээл нь эргэн хэвийн байдалдаа орж буй

зураглал ажиглагдсан. Харин хямрал тохиолдохын өмнөх улиралд тооцоолсон 40 үзүүлэлтийн 4–8 үзүүлэлт улаан тэмдэглэгээтэй гарч, хямралын дохиоллыг анхааруулсан байв.

Даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийг улирал бүр эрт илрүүлэх дохиоллын аргачлалаар тооцоолох саналтай байгаа ба эрсдэлийн оноолтыг тухай бүр тодорхойлсноор хямрал тохиолдохоос 1 улирлын өмнө таамаглах боломжтой гэж харж байна. Зах зээлд тохиолдох эрсдэл/хямралыг 1 улирлын өмнө тодорхойлж чадсанаар бодлогын хэмжээнд арга хэмжээ авч, системийн хэмжээнд хямрал тохиолдохоос сэргийлэх боломжтой.

Цаашид даатгалын зах зээлийн эрсдэлийг тогтмол, нарийвчлал өндөртэйгөөр тооцох, мөн стресс тестийн аргачлалыг дэлгэрүүлэн судлах, тооцоололдоо ашиглах нь илүү үр дүнтэй гэж харж байна.

ЭХ СУРВАЛЖ

1. Ernst N.Csiszar. “Systemic risks and the Insurance industry”
2. European Central Bank. “Financial Stability Review”. 2009
3. European Commission “Lessons learned from the crisis /Solvency II and beyond/”. 2020
4. European Commission. “Systemic Risk in Insurance”. 2021
5. European Insurance and Occupational Pensions Authority. “Systemic risk and macroprudential policy in insurance”. 2017
6. Financial Stability Board. “Guidance to Assess the Systemic Importance of Financial Institutions, Markets and Instrument: Initial Considerations”. 2019
7. International Association of Insurance Supervisors. “Global Insurance Market Report”. 2022
8. International Association of Insurance Supervisors. “IAIS Global Insurance Market Report 2022 highlights key risks and trends facing the global insurance sector”. 2022
9. Lloyd’s. “Systemic Risk: Insurance Market”
10. Pan European Insurance Forum. “Insurance Risk Management Response to the Financial Crisis”. 2020
11. Санхүүгийн зохицуулах хороо. “Даатгалын зах зээлийн тоон мэдээлэл”. 2017–2022

ХАВСРАЛТ

Хавсралт 1. Даатгалын зах зээлийн системийн эрсдэлийг эрт илрүүлэх дохиоллын системээр тооцолсон зураглал /дэлгэрэнгүй/

№	ҮЗҮҮМЭЛ	2017-04	2018-01	2018-02	2018-03	2018-04	2019-02	2019-03	2019-04	2020-01	2020-02	2020-03	2020-04	2021-01	2021-02	2021-03	2021-04	2022-01	2022-02	2022-03	2022-04	
		1. ХӨӨНГИЙН БАЙДЛЫН ҮНДЭГЭЭ																				
1	1. Хөдөлгөөнт өмг. хөрөнгө зэмлэх хувь	12.1%	11.4%	11.8%	11.3%	10.5%	11.5%	10.9%	10.2%	9.0%	9.6%	9.5%	10.2%	10.7%	10.7%	8.5%	9.3%	9.8%	9.3%	10.3%	9.4%	
2	2. Хөрөнгийн агуулам	26.2%	27.7%	25.4%	27.9%	30.3%	26.2%	28.7%	27.7%	32.0%	31.3%	32.5%	33.7%	36.8%	35.4%	33.2%	34.8%	37.5%	40.8%	40.4%	43.2%	
3	3. Нийт хөрөнгийн өсөлт	15.8%	4.9%	13.6%	23.4%	28.7%	10%	10.1%	15.7%	10.9%	1.0%	4.5%	16.6%	15.1%	2.1%	8.3%	12.1%	8.6%	-0.3%	3.1%	6.6%	12.9%
2. САНХҮҮГИЙН БАЙДЛЫН ҮНДЭГЭЭ																						
4	4. Өөрийн хөрөнгийн хувийн хэсэг	52.6%	49.3%	51.7%	54.1%	55.5%	54.5%	52.2%	51.5%	47.4%	54.8%	52.2%	52.8%	53.8%	50.5%	52.4%	54.1%	54.4%	53.4%	53.1%	51.7%	
5	5. Өрөөлний хөрөнгийн хувийн хэсэг	85.28	55.64	78.51	51.90	103.80	62.18	120.44	104.55	54.89	47.72	66.35	53.08	36.62	28.76	48.10	64.21	220.40	24.54	78.24	71.74	63.64
6	6. Урьдчилсан өмг. хөрөнгө зэмлэх хувийн хэсэг	106.5%	113.5%	103.4%	93.3%	90.6%	86.1%	98.6%	103.2%	66.5%	57.8%	82.5%	95.3%	90.1%	88.2%	94.0%	100.5%	88.2%	82.5%	86.6%	91.2%	96.1%
7	7. Нийт сангийн өмг. хувийн хэсэг	20.1%	20.6%	18.2%	16.4%	16.1%	16.5%	16.2%	16.4%	21.6%	21.6%	14.1%	15.3%	16.2%	15.7%	14.8%	13.8%	12.5%	12.3%	11.5%	11.0%	
3. АШИГТ АЖИЛААНЫ ҮНДЭГЭЭ																						
8	8. Цэвэр ашигын өсөлтөөр сан хургаар	165.11	315.4	138.6	145.8	175.6	388.4	152.1	150.21	271.4	182.6	103.8	79.3	249.01	171.5	38.4	327.0	1244.6	989.8	650.1	671.7	
9	9. Өмг. хөрөнгө зэмлэх хувийн хэсэг	33.5%	37.4%	31.8%	41.4%	36.8%	25.7%	20.3%	23.5%	27.2%	35.6%	30.5%	26.1%	35.1%	35.3%	18.7%	41.3%	51.2%	22.3%	18.8%	18.0%	
10	10. Өмг. хөрөнгө зэмлэх хувийн хэсэг	66.1%	128.3%	62.5%	64.8%	63.7%	103.8%	63.5%	48.3%	55.4%	343.8%	63.9%	51.7%	52.8%	120.8%	75.7%	108.7%	53.8%	63.0%	58.8%	46.1%	
11	11. Өөрийн хөрөнгийн өмг. хувийн хэсэг	8.6%	2.3%	9.3%	6.7%	11.3%	2.8%	6.5%	8.3%	5.8%	2.8%	7.1%	11.3%	6.0%	6.0%	3.0%	11.4%	1.7%	4.8%	6.4%	8.1%	
12	12. Даатгалын үнэмлэх хураамжийн хувь	80.4%	73.3%	78.2%	77.0%	77.6%	74.8%	77.3%	74.8%	75.8%	76.3%	73.8%	74.2%	73.6%	76.3%	74.3%	77.1%	76.3%	81.6%	81.6%	77.3%	73.2%
13	13. Даатгалын өсөлтөөр сангийн хэсэг	24.1%	32.5%	21.3%	36.4%	32.3%	20.3%	15.9%	20.0%	23.7%	23.3%	27.7%	21.4%	23.8%	50.4%	41.2%	163.1%	36.9%	23.8%	20.0%	17.8%	
14	14. Нийт хөрөнгийн өсөлтөөр сангийн хэсэг	4.8%	1.5%	1.7%	4.7%	5.7%	1.5%	3.4%	4.3%	7.5%	1.4%	3.9%	5.8%	4.0%	4.0%	6.0%	1.1%	2.8%	1.1%	2.8%	4.0%	
4. ДААТГАЛЫН ҮЙД АЖИЛААНЫ ШИНЖИЛГЭЭ																						
15	15. Кооператив харьцаа	47.2%	46.3%	51.7%	47.0%	48.6%	40.0%	38.8%	33.1%	42.9%	42.6%	38.2%	40.5%	42.2%	36.7%	41.3%	39.8%	45.2%	68.8%	53.5%	47.3%	
16	16. Засгийн харьцаа	73.4%	59.5%	61.9%	64.6%	63.7%	83.8%	75.7%	67.4%	64.6%	61.0%	61.1%	59.2%	63.4%	61.6%	67.6%	64.5%	72.0%	63.4%	66.0%	65.6%	
17	17. Хувийн харьцаа	91.6%	84.2%	93.3%	90.3%	90.7%	85.6%	89.3%	86.0%	90.0%	90.6%	86.0%	86.8%	91.0%	78.6%	89.1%	85.4%	89.1%	114.1%	105.5%	101.0%	
18	18. Өөрийн хөрөнгийн өмг. хувийн хэсэг	1.80	14.23	5.20	2.64	2.09	11.46	3.49	1.71	1.38	172.49	1.44	1.17	1.17	9.90	3.93	27.69	2.11	7.37	2.89	1.18	
19	19. Даатгалын үнэмлэх хураамжийн өмг. хувийн хэсэг	2.97	2.79	3.12	3.44	3.58	3.38	3.46	2.93	2.96	3.03	3.52	3.48	3.06	3.20	3.29	17.47	11.65	8.56	6.54	6.24	
20	20. Даатгалын өсөлтөөр сангийн хэсэг	11.23	43.35	24.24	15.39	10.43	60.74	19.70	12.04	8.17	37.39	12.03	7.36	6.08	37.75	14.23	8.70	26.54	27.36	12.15	7.03	
21	21. Даатгалын өсөлтөөр сангийн хэсэг	0.19	0.04	0.09	0.13	0.18	0.04	0.09	0.54	0.70	0.13	0.32	0.51	0.66	0.12	0.32	0.52	0.68	0.88	0.15	0.36	
22	22. Даатгалын өсөлтөөр сангийн хэсэг	6.30	1.33	0.79	3.83	3.33	0.51	1.02	6.33	9.22	1.91	4.32	4.17	8.14	1.39	5.14	6.48	7.89	1.78	4.59	5.72	
23	23. Даатгалын өсөлтөөр сангийн хэсэг	0.09	0.02	0.04	0.09	0.11	0.03	0.06	0.08	0.06	0.03	0.07	0.10	0.11	0.06	0.08	0.10	0.11	0.02	0.02	0.05	
5. ӨСӨЛГИЙН ҮНДЭГЭЭ																						
24	24. Нийт өсөлтийн харьцаа	1.60	0.38	0.81	0.99	1.96	0.28	0.77	1.14	1.22	0.25	0.69	0.88	1.21	0.22	0.64	1.14	1.31	0.29	0.70	1.13	
25	25. Өөрийн хөрөнгийн өсөлтөөр сангийн хэсэг	1.03	0.24	0.57	0.71	0.92	0.19	0.50	0.74	0.65	0.17	0.44	0.63	0.60	0.18	0.44	0.68	0.68	0.22	0.56	0.83	
6. ЭРСДЭЛИЙН ХАРЬЦАА																						
7. БУСАД																						
26	26. Хувийн харьцаа	80.4%	73.2%	77.3%	77.0%	77.6%	74.6%	78.2%	74.8%	75.8%	76.5%	73.8%	74.2%	73.6%	76.3%	72.4%	77.1%	76.3%	81.6%	81.6%	77.3%	
27	27. Кооператив харьцаа	207.6%	138.4%	200.4%	204.8%	233.8%	163.1%	167.6%	152.6%	148.7%	157.9%	163.0%	154.0%	149.0%	148.2%	138.3%	144.6%	138.3%	199.5%	204.1%	202.9%	
28	28. Засгийн харьцаа	0.48	0.55	0.44	0.37	0.35	0.35	0.36	0.37	0.09	0.31	0.30	0.38	0.38	0.36	0.35	0.34	0.29	0.27	0.27	0.26	
29	29. Өөрийн хөрөнгийн өсөлтөөр сангийн хэсэг	46.9%	6.0%	14.9%	19.7%	26.4%	4.8%	12.7%	19.3%	25.3%	4.4%	11.6%	17.0%	21.8%	4.1%	11.1%	17.2%	22.4%	5.5%	13.3%	20.8%	
30	30. Даатгалын үнэмлэх хураамжийн өмг. хувийн хэсэг	44.838.78	44.92%	49.4%	55.688.6	60.077.6	36.7%	33.5%	30.1%	28.4%	23.9%	6117.1	31.6%	27.2%	28.6%	44.5%	46.3%	48.6%	48.6%	48.6%	47.4%	
31	31. Даатгалын өсөлтөөр сангийн хэсэг	0.53%	0.52%	0.55%	0.54%	0.56%	0.4%	0.64%	0.61%	0.56%	0.44%	0.57%	0.62%	0.58%	0.58%	0.52%	0.58%	0.54%	0.54%	0.55%		
32	32. Нийт өсөлтийн харьцаа	81.78%	385.44%	161.15%	111.85%	81.72%	393.88%	162.80%	106.92%	83.36%	380.63%	165.74%	110.45%	84.62%	433.80%	167.90%	106.85%	78.27%	350.53%	417.54%	95.07%	
33	33. Өөрийн хөрөнгийн өсөлтөөр сангийн хэсэг	260.38%	1088.04%	464.17%	334.83%	250.88%	123.03%	617.25%	421.86%	252.83%	1003.85%	575.76%	414.88%	290.02%	1332.93%	648.31%	447.35%	276.87%	864.28%	382.88%	302.82%	
34	34. Даатгалын өсөлтөөр сангийн хэсэг																					

Хавсралт 2. Даатгалын зах зээлийн хугацааны цуваан статистикийн эрсдэлд тооцох тоон утга

ҮЗҮҮЛЭЛТ	Арифметик дундаж	Эрсдэлгүй / Ногоон			Анхаарах шаардлагатай / Шар			
		Стандарт хазайлт	Дээд хязгаар	Доод хязгаар	Стандарт хазайлт*1.5	Дээд хязгаар	Доод хязгаар	
1. ХӨРӨНГИЙН БАЙДЛЫН ҮНЭЛГЭЭ								
1	Үндсэн хөрөнгийн нийт хөрөнгөнд эзлэх хувь	10.3%	1.0%	11.3%	9.4%	1.4%	11.8%	8.9%
2	Хөрөнгийн элэгдэл	32.5%	5.1%	37.6%	27.4%	7.6%	40.1%	24.9%
3	Нийт хөрөнгийн өсөлт	10.2%	7.6%	17.8%	2.7%	11.3%	21.6%	-1.1%
2. САНХҮҮГИЙН БАЙДЛЫН ҮНЭЛГЭЭ								
4	Өөрийн хөрөнгийн хувийн жин	52.3%	2.2%	54.6%	50.1%	3.3%	55.7%	49.0%
5	Эргэлтийн харьцаа	72.55	41.70	114.25	30.85	62.55	135.10	10.00
6	УХӨТ-ийн нийт эх үүсвэр эзлэх хувийн жин	91.2%	13.0%	104.2%	78.2%	19.5%	110.7%	71.7%
7	Нөөц сангийн нийт эх үүсвэрт эзлэх хувийн жин	15.9%	3.1%	19.0%	12.8%	4.6%	20.5%	11.3%
3. АШИГТ АЖИЛЛАГААНЫ ҮНЭЛГЭЭ								
8	Цэвэр ашгийн өөрчлөлт	(187.91)	441.97	254.06	(629.88)	662.95	475.05	(850.86)
9	Нийт ашгийн түвшин	38.4%	36.5%	74.9%	2.0%	54.7%	93.1%	-16.3%
10	Үйл ажиллагааны ашгийн түвшин	84.2%	64.3%	148.6%	19.9%	96.5%	180.7%	-12.2%
11	Өөрийн хөрөнгийн ашигт ажиллагаа	6.9%	3.0%	9.9%	3.8%	4.6%	11.4%	2.3%
12	Даатгагчид үлдэх хураамжийн хувь	76.7%	2.3%	79.0%	74.3%	3.5%	80.2%	73.2%
13	Даатгалын цэвэр ашгийн хувь	33.5%	30.8%	64.3%	2.7%	46.2%	79.7%	-12.7%
14	Нийт хөрөнгийн ашигт ажиллагаа	3.8%	1.7%	5.6%	2.1%	2.6%	6.5%	1.2%
4. ДААТГАЛЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ШИНЖИЛГЭЭ								
15	Хохирлын харьцаа	45.0%	7.1%	52.2%	37.9%	10.7%	55.7%	34.4%
16	Зардлын харьцаа	71.7%	26.5%	98.3%	45.2%	39.8%	111.5%	32.0%
17	Хосолсон харьцаа	117.9%	32.0%	149.9%	85.9%	48.0%	165.9%	69.9%
18	Үйл ажиллагааны харьцаа	91.5%	8.2%	99.6%	83.3%	12.2%	103.7%	79.3%
19	Дүрмийн сан/хураамжийн нийт орлого	13.24	37.03	50.27	(23.79)	55.55	68.79	(42.31)
20	Дүрмийн сан/ нөөц сан	5.00	3.65	8.66	1.35	5.48	10.48	(0.48)
21	Дүрмийн сан/нөхөн төлбөр	19.67	15.34	35.00	4.33	23.01	42.67	(3.34)

5. ӨСӨЛТИЙН ҮНЭЛГЭЭ

22	Эргэлтийн хөрөнгийн эргэц	0.34	0.25	0.59	0.09	0.37	0.72	(0.03)
23	Авлагын эргэц	4.47	2.71	7.18	1.76	4.06	8.53	0.41
24	Өөрийн хөрөнгийн ашигт ажиллагаа	0.07	0.03	0.10	0.04	0.05	0.12	0.02

6. ЭРСДЭЛИЙН ХАРЬЦАА

25	Нийт эрсдэлийн харьцаа	0.89	0.44	1.33	0.45	0.66	1.55	0.23
26	Цэвэр эрсдэлийн харьцаа	0.60	0.29	0.89	0.31	0.44	1.04	0.17

7. БУСАД

27	Нэхэмжлэлийн харьцаа	44.9%	8.1%	53.1%	36.8%	12.2%	57.2%	32.7%
28	Зардлын харьцаа	64.6%	3.3%	68.0%	61.3%	5.0%	69.6%	59.6%
29	Хосолсон харьцаа	109.6%	9.2%	118.8%	100.3%	13.9%	123.4%	95.7%
30	Өөрт үлдээх эрсдэлийн харьцаа	76.5%	2.5%	78.9%	74.0%	3.7%	80.2%	72.7%
31	Авлагын харьцаа	14.6%	3.6%	18.2%	10.9%	5.5%	20.0%	9.1%
32	Өр төлбөрт эзлэх эздийн өмчийн эзлэх хувь	176.0%	30.8%	206.8%	145.2%	46.2%	222.2%	129.7%
33	Хөрвөх харьцаа	176.9%	22.3%	199.2%	154.6%	33.4%	210.3%	143.4%
34	Аюулгүй байдлын харьцаа	33.8%	9.3%	43.1%	24.5%	13.9%	47.7%	19.9%
35	Эзэмшигчийн өмчийн өгөөж	15.9%	7.9%	23.8%	8.0%	11.8%	27.7%	4.1%
36	Эзэмшигчийн өмч, нийт хөрөнгийн харьцаа	37.7%	8.9%	46.6%	28.8%	13.3%	51.1%	24.4%
37	Даатгалын нягтрал	63,937.71	14,914.45	78,852.16	49,023.26	22,371.67	86,309.38	41,566.03
38	Даатгалын гүнзгийрэлт	0.6%	0.1%	0.6%	0.5%	0.1%	0.6%	0.5%
39	Нөөц сан, хураамжийн орлогын харьцаа	176.1%	120.4%	296.5%	55.6%	180.7%	356.7%	-4.6%
40	Нөөц сан, нөхөн төлбөрийн харьцаа	546.5%	337.1%	883.6%	209.4%	505.7%	1052.1%	40.8%